

'Ik ben niet zo verslaafd aan aandacht'

Paul Cliteur is hoogleraar Encyclopedie van de Rechtswetenschap aan de Universiteit van Leiden en was columnist voor het programma Buitenhof. Cliteur heeft een maand geleden besloten zich een tijdje terug te trekken uit het publieke debat over onderwerpen als de islam en integratie.

 SAMIRA ABBOS

Hoe gaat nu met u?

Met mij gaat het prima. Ik geniet van de rust die ik op dit moment heb. Zelfs mijn behoefte aan aandacht kan bevredigd worden. Drie jaar lang heb ik met veel plezier columns op de televisie gepresenteerd, maar het is nu weer tijd voor reflexie en rust. Het is ook heerlijk weer tijd te hebben voor mijn vrouw en mijn dochter op zondag. Lekker wandelen langs het strand of zwemmen met mijn dochter.

Waarom deze knieval?

Nou ja, knieval. Eén van de motieven om een tijdje pas op de plaats te maken in het debat over integratie en islam was dat ik hoorde van een vriend van mij dat hij vreselijke bedreigingen had gekregen. Toen dacht ik: misschien is het goed eens even te stoppen met een bepaald

dossier. En eens kijken of we een andere weg kunnen vinden om onderwerpen aan de orde te stellen. Maar het motief van angst is vervolgens enorm overbelicht in de media. Met Buitenhof had ik sowieso al aangegeven te willen stoppen na drie jaar. Nu lijkt het alsof ik onder druk ben gestopt met die televisiecolumns, maar dat is onzin.

Er kwam een aantal dingen samen. Eerst het AIVD-rapport dat suggereert dat opiniemakers jihadstrijders wind in de zeilen blaast, toen een idioot stuk van Thijs Wöltgens waarin ik van racisme wordt beschuldigd, vervolgens een aanhoudende hetze van die malle Piet Grijs. En dan de leutige karakteranalyses van Jan Blokker over mijn ijdelheid. Ik dacht: barst, deze ijdelheit trekt zich eens lekker terug.

Nu is er rust aan het front, vergeet niet

dat ik in de eerste plaats hoogleraar ben, dat is mijn hoofdfunctie. Het hele mediatumult begon mijn dagelijkse werk zo te overheersen dat ik alleen maar werd aangesproken op wat ik in het publieke debat had beweerd. Dat ging mij vervelen. Wat me ook ging storen is dat mensen mijn boeken niet lezen, maar zich een oordeel vormden op basis van wat zij weer over mij lazen van anderen. Ik weet zeker dat Thijs Wöltgens mijn boek ook niet heeft gelezen. Nu kan ik andere onderwerpen bedenken waarop ik me ga toeleggen, religie laat ik even met rust. Misschien moet ik eens een boek gaan schrijven over ethiek, in ieder geval niet iets waar iedereen weer over valt.

Begrijpt u de ophief na uw 'aftreden' niet?

Ik kan het achteraf wel reconstrueren hoe het gegaan is, maar ik had nooit

zo'n ophief verwacht over een enkele opmerking dat ik mij eens een tijdje stil zou houden over een bepaald onderwerp. Het is blijkbaar erg ongebruikelijk om te zeggen dat je ergens mee ophoudt. Veel mensen zitten te lang op dezelfde plek. Jan Blokker, Marcel van Dam, Piet Grijs - die mannen kleppen nu al tientallen jaren door. Niemand die het meer interesseert. Dat moment moet ik zelf voor zijn, dacht ik. Mijn vrouw zei: "Je moet een feest altijd op het hoogtepunt verlaten".

U stopt met schrijven en praten over de islam, maar blijft bezorgd?

Schrijven is niet alleen uitzenden, maar ook gehoord worden. Op het punt van de islam en het multiculturalisme-debat werd ik niet begrepen, systematisch verkeerd geïdentificeerd en soms zelfs opzettelijk verdraaid zoals bij Wöltgens en Grijs. Toen dacht ik: laat ik eens even stoppen en kijken via welke andere weg ik onderwerpen aan de orde kan stellen.

Bovendien: ik ben geen held hoor.

Mensen als Jan Blokker en Bas Heijne decreteren vanuit hun leunstoel met de pantoffels aan dat ik heroïsch moet zijn, maar laten zij dat zelf maar zijn. Of nog zo'n held: H.J.A. Hofland vond dat ik moest wennen aan het 'moderne leven'. Ik antwoordde daarop dat ik zelf bepaal met wie, hoe en waarover ik het debat wil aangaan. Ik laat mij niet de regels van het spel voorschrijven.

Wat mij ook verbaasde is dat niemand die AIVD-informatie serieus nam. Ik dacht: laat ik dat wel doen en eens even pas op de plaats maken. Je wilt toch niet precies het omgekeerde bereiken van wat je beoogt? Bovendien betaalt de overheid niet mee aan de beveiliging van columnisten. Dat moet je zelf doen. Dan ben je snel failliet hoor.

Er zijn mensen die uw woorden als beledigend ervaren, dat kunt u toch wel begrijpen?

Dan zou ik willen weten: welke woorden dan? Ik vind dat ik mij altijd zeer zorgvuldig heb uitgelaten. Onlangs zijn

al mijn krantenstukken en tv-columns gebundeld onder de titel *God houdt niet van vrijzinnigheid*. Ik vind dat ik daarin heel netjes uitleg, waarom je God, Christus en ook de profeet Mohammed moet kunnen kritiseren. Religiekritiek is een essentiële verworvenheid van de Europese cultuur. Op dat terrein moeten we geen stap terug doen.

Natuurlijk, als je aan geloof komt, kom je aan de identiteit van mensen. Dus moet je wel letten op je bewoordingen, met respect over mensen spreken, maar de opvattingen van mensen tevens kritiseren. Kritiek op de opvattingen van iemand getuigt juist van respect voor de persoon. Het is weinig respectvol om te zeggen dat iemand maar wat aan mag zwatelen. Pas dán neem je iemand niet serieus. De wetenschappelijke, culturele en politieke vooruitgang is altijd het gevolg geweest van het onder kritiek stellen van gedachtenconstructies, ook religieuze. Darwin is onder vuur genomen door de katholieke kerk, toch heeft hij vastgehouden aan zijn evolutietheorie en dat heeft de biologie een eind verder gebracht. Luther had kritiek op de paus en daardoor is het protestantisme van de grond gekomen. In de schok der tegenstellingen springt de waarheid naar voren. Het zou de vooruitgang doen stagneren als Luther uit 'respect' voor het katholicisme zijn opvattingen had ingeslikt.

Maakt u nog uitzonderingen?

De beperking van de vrijheid van meningsuiting ligt daar waar mensen direct fysiek gevaar lopen. Marcel van Dam had niet mogen zeggen tegen Pim Fortuyn dat hij een minderwaardig mens is. Zoiets is namelijk letterlijk gevaarlijk. Er lopen nu eenmaal Volkert van der G.'s rond in deze wereld. En als je zegt: persoon X is een gevaar voor de mensheid, dan denken die Volkert van der G.'s dat zij die minderwaardige of gevaarlijke mensen mogen elimineren. Datzelfde geldt voor Piet Grijs die al dertig jaar lang iedereen die er andere politieke opvattingen dan hijzelf op na houdt het etiket 'Hitler' of 'Eichmann'

'Veel mensen zitten te lang op dezelfde plek. Jan Blokker, Marcel van Dam, Piet Grijs - die mannen kleppen nu al tientallen jaren door. Niemand die het meer interesseert.'

naar het hoofd kegelt. Maar afgezien van die kwalificaties als 'X is een gevaarlijke man' vind ik dat je heel veel moet kunnen zeggen. Imam Khalil el Moumni zei dat homoseksuelen lager staan dan varkens. Ik vond dat Pim Fortuyn daarop heel goed reageerde met het antwoord dat het een achterlijke religie is die hem zoiets doet beweren. Ik moest zelf een beetje lachen als ambassadeur van de

stichting Varkens in Nood. Het varken staat voor mij helemaal niet zo laag als voor El Moumni. Het standpunt dat homoseksualiteit een ziekte is, ook een van de opvattingen van El Moumni, was trouwens ook in het Westen lange tijd wijd verbreid. Het was tot aan 1973 het officiële standpunt van de Amerikaanse psychiatrische vereniging. Ook Freud zag homoseksualiteit als een neurose. Maar een imam doet zo'n uitspraak en iedereen schiet meteen in de stress.

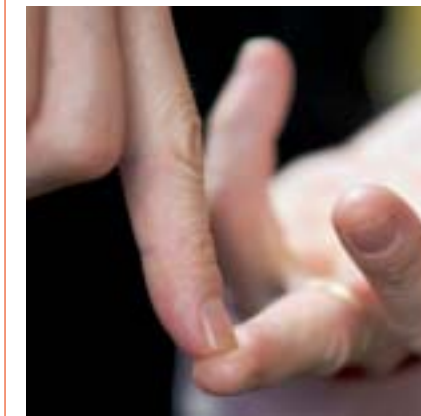
Nog een keertje dan, moet de hoofddoek af of mag deze op?

Binnen de rechterlijke macht moet hij af. Ook bij de politie. Overal waar uniformen worden gedragen - het woord geeft het al aan - kunnen geen opzichtige religieuze tekenen worden toegelaten. Zou je dat wel toelaten, dan kan je het uniform net zo goed afschaffen. Maar in de maatschappij is iedereen vrij zich uit te dossen zoals hij of zij wil. Je kan ook een kartonnen doos met kijkgaten op je hoofd zetten. Daar lijkt een burqa trouwens erg veel op. Het ontleent anderen de mogelijkheid tot elk contact. Ik zou het jammer vinden wanneer veel mensen er zo bij gingen lopen, maar dat recht heb je wel natuurlijk. Hoofddoeken zijn overigens iets anders dan een burqa of een nikaab. Een hoofddoek in de klas bij het openbaar onderwijs moet ook kunnen, maar vóór de klas vind ik weer een andere zaak. Zou het goed zijn als ik college ging geven met trui aan waarop staat: "Stem VVD"? En nee, waarom dan niet? Omdat ik in een gezagsrelatie sta tot studenten en dat vergt neutraliteit. Bijvoorbeeld wanneer zij tentamen bij mij komen doen. Datzelfde geldt ook enigszins voor de hoofddoek. Maar ik vind het geen zaak om een godsdienstoerlog over te voeren.

God bestaat volgens u niet, wilt u ongelooft soms niet teveel opleggen aan anderen?

De vraag is: wat is opleggen? Ik ga niet ijveren voor wettelijke bepalingen om geloven te verbieden. Mensen moeten

het zelf weten als zij zich de soms draconische beperkingen van bepaalde soorten van religie willen opleggen. Naar mijn mening is het een weg die je niet moet opgaan, ook moraal moet je niet op een god baseren. Mijn dochter van vijf heeft het wel eens over God, want haar vriendinnetje gelooft ook. Zij denkt dat er een God bestaat en dat vind ik prima. Maar als zij mij eerlijk zou vragen "Geloof je zelf?", dan zeg ik: "Nee, ik geloof zelf niet." Waarom zou ik tegen anderen niet even eerlijk zijn als tegenover mijn dochter? Waarom zou ik niet gewoon voor mijn atheïstische overtuiging uitkomen, precies zoals anderen voor hun theïstische overtuiging uitkomen? Mijn dochter is nu vijf jaar oud. Als zij later met een gelovige thuiskomt, een orthodoxe moslim of een orthodoxe christen bijvoorbeeld, vind ik dat niet leuk, omdat het geloof vaak beperkingen oplegt, in het bijzonder aan vrouwen, die mij tegenstaan. Maar ja, daar trekt mijn dochter zich te zijner tijd natuurlijk helemaal niets meer van aan. Ik sla orthodoxie met grote verbazing gade, ik begrijp die vrijwillige beperking van on-

ze menselijke vrijheid niet. Bijvoorbeeld: joodse vrouwen die zichzelf kaalscheren en dan een pruik opzetten.

Uw boek 'Tegen de decadentie' is onlangs verschenen, u schrijft over filosofie, recht en cultuurgeschiedenis. Probeert u moeilijke onderwerpen toegankelijk te maken voor een breed publiek?

Juist en dat doe ik met veel liefde, het

loont om je met filosofie bezig te houden. Ik vind het leuk om moeilijke zaken in eenvoudige taal uit te leggen. Er zijn collega's van mij die stukken schrijven die door enkele tientallen mensen in Nederland gelezen worden. Dit zou mij niet bevredigen, ik wil schrijven voor een groot publiek. Ik hoop dat de lezer zich aangesproken voelt tot de problematiek die ik in mijn boeken benoem en openstaat voor de oplossingen die ik voorsta. Mijn bescheiden ambitie is de mens verder helpen met nadenken over de onderwerpen waarover ik schrijf. Dat zijn onderwerpen die aansluiten bij de alledaagse actualiteit. Maar ik probeer ook de wortels van problemen ver terug te vervolgen in de geschiedenis. Soms ga ik terug naar de Grieken of Romeinen, maar het is altijd relevant voor het hier en nu.

Tegen de decadentie gaat over de Nederlandse bestuurscultuur, volgens u gaat het niet goed met Nederland op dit moment.

Het boek zou ook gelezen moeten worden door mensen die regeringsverantwoordelijkheid dragen. Allerlei problemen die op dit moment in de politiek spelen komen aan de orde, bijvoorbeeld de multiculturele samenleving en de scheiding van kerk en staat. Sinds de jaren zeventig zijn we op het verkeerde spoor geraakt, vanaf vandaag moeten we de uitgangspunten van de democratische rechtstaat herijken. We moeten samen naar een seculiere publieke moraal toe, een moraal die wie met zijn allen delen. Een godsdienstige moraal is misschien goed voor de sociale cohesie binnen een bepaalde groep. Maar een godsdienstige moraal is niet goed voor de overkoepelende moraal. Voor de overkoepelende moraal is het goed dat mensen zich losmaken van hun religieuze achtergrond. Vijftig of honderd jaar geleden was een godsdienstige moraal misschien geen probleem, toen was 98 procent van de bevolking christelijk. Maar tegenwoordig leven we in een multiculturele samenleving, met de islam als een nieuwe gods-

dienst die in betekenis groeit. De islam vormt een belemmering voor de integratie van allochtonen omdat binnen de islam het politieke en geestelijke gezag niet goed gescheiden zijn gehouden. Een probleem met de grote theïstische godsdiensten jodendom, christendom en islam is ook dat zij tot stand kwamen toen heel anders werd gedacht over man/vrouw-verhoudingen, homoseksualiteit, ongeloof en andere zaken. Wij kunnen dus niet het waarden- en normenpatroon adopteren uit die tijd. Althans dat zou tot een krasse tegenspraak met onze huidige opvattingen leiden. Daarom pleit ik voor een seculiere moraal.

Onze minister-president is Christen en roept regelmatig het christendom aan bij officiële gelegenheden?

Dat is verkeerd. Ook de koningin moet geen blijk geven van een voorkeur voor de christelijke godsdienst boven het ongeloof of een andere godsdienst. Iedereen heeft het recht om een politieke partij op te richten die gebaseerd is op een bepaalde godsdienst. Maar op het moment dat je het over een regering hebt is het een andere zaak. Zelf ben ik ongelovig en de staat zou dit ook moeten zijn, althans zeer terughoudend in het uitventen van religiositeit. De mens heeft blijkbaar een religieuze behoefte, maar de staat is geen kerk en als het staatsgezag aan de orde is, moet het een neutrale basis hebben. Dus onze premier kan zich als leider van het CDA oriënteren op het christendom, maar op het moment dat hij premier is van alle Nederlanders, kan hij die rol dus niet blijven vervullen. Deze rol moet hij van zich afschuiven, alleen op deze manier blijft hij neutraal.

Dit gevoel heeft u ook ten aanzien van Cohen, de burgemeester van Amsterdam?

Burgemeester Cohen subsidieert op indirecte wijze moskeeën en ik vind dat niet kunnen. Het is illegitiem om geld uit neutrale en algemene middelen vrij te

Paul Cliteur

Paul Cliteur is hoogleraar Rechtsfilosofie aan de Universiteit Leiden. Een tijd lang is hij columnist geweest voor het programma Buitenhof. Cliteur was onder meer voorzitter van het 'Humanistisch Verbond', lid van de redactieraad van het tijdschrift 'Rekenschap' en bestuurslid van de 'Humanistische Omroep'. Daarnaast is hij actief lid van de VVD. Cliteurs hoofdfuncties liggen echter op het gebied van onderzoek en onderwijs. Als wetenschappelijk onderzoeker levert hij regelmatig bijdragen aan juridische en filosofische tijdschriften. Daarnaast houdt hij zich bezig met mensenrechten, dierenrechten, filosofie en juridische onderwerpen. Paul Cliteur is incidenteel inzetbaar als spreker.

paulcliteur@speakersacademy.nl

maken om een bepaald kerkgenootschap te subsidiëren, bijvoorbeeld de moskee. Dat geld is van ons allemaal en indirect versterk je door dit soort subsidies de positie van de moskee. Dit doe je dus ook wanneer je bepaalde dienstverlening zoals zwem- of taallessen subsidieert. Waarom zou je dan ook niet meteen de AOW door de moskee laten verstrekken? Dit was de situatie in de middeleeuwen, de staat besteedde zaken uit aan kerkgenootschappen, en deze weg gaan we in feite weer op. Ik snap het argument wel: op deze manier kun je de allochtonen bereiken. Toch vind ik het een grens die we niet over moeten gaan, dan is het einde zoek. Ik weet niet op welke schaal de gemeente Amsterdam kerkgenootschappen subsidieert, maar van mij mogen hier kamervragen over komen. Het is eigenlijk al een teken aan de wand dat de Amsterdamse gemeenteraad hier niets over zegt. Het geeft aan dat onze beginselen aan het verloederen zijn.

Sommige mensen denken dat u politieke ambities heeft, uw honger naar macht en invloed zou groot zijn?

Ik geloof niet dat ik meer macht en invloed zou hebben in een politieke functie dan als vrijgevestigd commentator en intellectueel. Maar macht of invloed is overigens niet wat mij primair beweegt, denk ik. Ik ben in de wieg gelegd voor het schrijven en voor reflexie. Ik vind het ook heel interessant om elk jaar een nieuwe generatie studenten op te leiden. Ik hoop dat ze iets meekrijgen van de manier waarop ik de wetenschap beoefen en de manier waarop ik in het leven sta. Belangrijker is dat ze hun eigen opvattingen moeten ontwikkelen. Als ik college geef ben ik ook veel minder opiniërend dan in mijn stukken in kranten. Tijdens college laat ik allerlei opties zien. Als studenten vragen 'maar hoe denkt u er zelf over?' dan vertel ik hen dat wel. Maar ik doceer niet mijn eigen opinies." «

'Wie niet dwaalt wordt nooit verstandig', –Goethe–